

ALFÖLDI IMRE

Tejfoggal kőbe (23.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikáíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását Jár a baka, jár címmel közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratköteg élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készülő, de végül is középszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésként állt be „írásiipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókabaré munkatársa lett. Krimiszerzőként öt kötete jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részeit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogattuk.

Sz. A.

Ez volt az az esztendő, amikor Tabéry Géza író úgy beletaposott a nemzetközi politikába, hogy aztán ennek következtében előbb 1940-ben a bécsi döntéstől, majd 1945-ben, a második világháborút követő rezsimtől joggal kellett tartania szegénynek.

Magyarországon akkor ítélték halálra Sallait és Fürstöt, a két kommunista internacionalistát. Tabéry nem volt kommunista, de felháborította a politikai ügyeknek halállal való büntetése. A *Nagyvárad* 1932. július 31-i számában szenvedélyes hangú cikket írt az ítélet ellen, általában elvetve a halálbüntetést mint olyat. Ezt mind az erdélyi, mind a magyarországi baloldal nyílt kiállásnak fogta föl a kommunista elítéltek mellett. Pechére, a hatóságok is, meg a jobboldal is, itt és ott egyaránt. Ráadásul a lap augusztus 5-i számában

megvédelmezett egy újságírói manifesztumot, amelyet köröztek és ő is aláírt, viszont az ugyancsak váradi, jobboldali *Erdélyi Lapok* és a *Magyar Szó** támadott. Árvay Árpád például azt írja – Tabéry cikke szerint –, hogy „ő sose tudná megütni a saját édesanyját, hazáját”. T. G. viszont szóról szóra közölte a szóban forgó manifesztum szövegét, az olvasóra bízva, hogy magyarellenes-e vagy csak statáriummellenes. „Senecával szólok: az állam sohasem veheti el joggal egy ember életét, mert állam sohasem adott egyetlen embernek se életet” – írta Tabéry.

Tekintettel a nagy politikai viharra, amelyet az inkriminált cikke támasztott, főként a jobboldalon és Magyarországon, Turnowsky Sándor helybeli szocialista ügyvéddel együtt megalakította az úgynevezett Halálbüntetés Ellenes Szövetséget a világszerte tomboló kivégzéshullám ellen. (Ez már Sztálinékat is sérthette!) Hogy minden irányba, általában bizonyítsák eszméik igazát, Tabéry és Turnowsky első nemzetközi tiltakozásukat öt hitlerista terrorosztagos statáriális kivégzése ellen terjesztette elő, a hindentburgi Németországban.

Ezt viszont 1945 után sikerült – más ügyekkel együtt – úgy Tabéry ellen

* A *Magyar Szó* c. „Irodalmi, művészeti és társadalmi” lap 1929. június 24. – 1932. március 22. között jelent meg. Kövér Gusztáv alapította, Zólyomi Dezső szerkesztette. Ugyanők adják ki 1933. április 23-án az *Erdélyi Magyar Szót*, alig több mint egy esztendeig. Majd ehelyett Kövér 1933. augusztus 31-től a *Magyar Hírlapot* jelenteti meg, Árvay Árpád főszerkesztésében.

fordítani, hogy a váradi Ady-múzeum későbbi alapítója, szervezője hónapokon át, közel egy esztendőn keresztül favágó eszközökkel járta a város utcáit, mert egyaránt el volt tiltva az írástól, az újságírástól, a közélettől! Végül az 1946-ban alapított *Népakarat* című szociáldemokrata napilap – amelynek én is belső munkatársa lettem 1947 nyaráig – könyörült meg Tabéry Gézánnal és vette státusába, annyi hányattatás után! Ráadásul mire az 1932-es tiltakozásuk az öt náci kivégzése ellen célba ért, egy új választáson Hitlerék már relatív többséghez jutottak, tehát úgy festett a dolog, mintha a halálbüntetés elleni szövetséget kezdeményező váradi humanisták leplezett hitleristák lennének, a zsidó Turnowskyval együtt!

Hülye világban élünk, tekintetes huszadik század!

Romániában is éreztette a hatását Hitler újabb előretörése. De a besszarábiai Tighinában visszajára fordult a vasgárdisták provokációja, s ezen jót mulatott a váradi polgárság. Az ottani zsidók ugyanis összeálltak, és nyílt utcán úgy megverték a randalírozó vasgárdistákat, ahogy az addig még nem fordult elő sehol sem!

Már rég nem akadt jól hangzó indok a házkutatáshoz Romániában, pedig már szokva voltunk hozzá. Most – főleg magyaroknál és zsidóknál – römi, kártya, öngyújtó, külföldi cigaretta és más monopolcikk után kutattak, formailag: le vannak-e bélyegezve a hatóságok által, vagy csempészek-től származnak. Újabb jogcím volt pénzt kicsikarni büntetésképp, ha nem látszott jól a hatósági bélyegzés. Meg arra is jó alkalom volt, hogy szétkurkásszák azok lakását, akiket kipécézték, „törvényesen”. Eközben az utcán koldusok verekedtek össze, verték félholtra egymást, ha kiderült, hogy egyik a másik „szuverenitását” sérti területileg, ott is koldul, ahol egyébként valaki más szokott. Németországban meg a fölerősödött hitleristák zavarogtak, lövöldöztek, verekedtek a nyílt utcán, terrorizálták a lakosságot, kommunistákat és zsidókat kajtatva. Némely helyen fegyveres harcba bocsátkoztak az ugyancsak fegyveres kommunista csoportokkal. Nem volt vitás, Apa szerint sem: most dől el, melyik fél marad felül és kaparintja meg Németországban a teljhatalmat.

1932 nyarán szívszélhűdés következtében elhunyt Moşoiu tábornok, aki a háború alatt az Erdélybe behatoló román csapatok egyik hadtestének a parancsnoka volt, 1919. április 20-án az ő vezetésével vonultak be a román csapatok Nagyváradra is. Trianonig Debrecenben székelt a főhadiszállásán, majd nyugdíjba vonult, politikus lett. A Brătianu család hűséges barátjaként az 1922-es Brătianu-kabinet közlekedési minisztere lett. Előéletben az osztrák–magyar hadsereg főhadnagya volt, jól beszélt magyarul. A háború alatt átszökött Romániába, ott rögvést őrnagyként lépett be a román hadseregbe, az ő minisztersége idején számolták fel Nagyváradon a Szent László téri piacot és emelték ugyanott a Ferdinánd királynak hódoló lovas szobrot. (...) Ekkoriban vált gyakorlattá Romániában, hogy magyar nemzetiségű tanerőket Besszarábiába helyezzenek át. Érmelléki rokonaink rémülten tudták, hogy fegyveres rablóbanda garázdálkodik a vidékükön, Székelyhíd, Szentmiklós, Köbölkút, Kágya környékén. Nagyobb létszámú csendőralakulatokat mozgósítottak ellenük. (...)

Jópofa följegyzést találtam korabeli lapokban a magyar írók tíznapos balatoni tanácskozásáról. Ez a Balatonnál zajlott, a keszthelyi Helikon 100 éves jubileuma alkalmából, melyen részt vett az akkoriban minden lében kanál Albrecht királyi herceg is. A tanácskozássorozat megnyitóját Pakots József, a Petőfi Társaság titkára tartotta, majd a főispán és

más helyi notabilitások szóltak, üdvözölték az írói összejövetelet, s méltatták annak jelentőségét. Aztán szép sorjában bemutatták Albrecht királyi hercegnek a megjelent irodalmárokat. A királyi fenség igyekezett mindenkihez „közvetlen” lenni. Például azt mondta Tamási Áronnak:

– Áááá, olvastam kitűnő regényét, amelyikben Fugger Katalin szerepel!

– Azt, herceg úr, sajnos nem én, hanem Tabéry Géza nagyváradi író kollégám írta...

A „herceg úr” megszólítás hallatán az előkelőségek mind elsápadtak... Nagy Lajosnak azzal bókkolt Albrecht herceg, hogy „úgy tetszik, mintha önnel már találkoztam volna valahol”. Mire Nagy Lajos, szelíden:

– Azt bajosan hiszem, fenség, mert én állandóan, szinte éjjel-nappal az Abbázia kávéházban ülök.

– De én gyakran elmegyek az Abbázia előtt, s látom önt.

– Bajosan, fenség – így Nagy Lajos –, mert én hátul kuporgok egy sarokban.

– Aha – így a királyi fenség –, akkor úgy látszik, legközelebb nekem is be kell végre oda mennem...

Egyébként *Virrasztó* című könyvében Tamási Áron maga is leírta, hogyan hercegurazta le a fenséges urat. S hogy az alispán meg a szolgabíró sértődött meg Albrecht helyett, holott amaz nem is hederített az egész bemutatkozási cécora. (...)

A budapesti *Az Est* és a váradi *Nagyvárad*, illetve a Hegedűs Hírlapiroda – filléres gyorsvonattal – utazási akciókat szervezett Pest és Várad között; az első pesti vonattal nyolc kocsiban mintegy 600 utas érkezett Pestről Váradra, ahol a vonatot a román zászlókkal fellobogózott vasútállomáson több ezerre menő tömeg (rokonok, érdeklődők, kíváncsiskodók) és a 85. gyalogezred katonazenekara fogadta. Andrei Crăciun alpolgármester és dr. Pelle Ioan városi tanácsos

mondott üdvözlőbeszédnek nevezett frázisokat és szóvirágokat a két állam „jósomszédi” kapcsolatairól. Az ellenvonatot, október közepén, a Hegedűs Hírlapiroda rendezésében 475 lej plusz útlevelelőköltségért lehetett igénybe venniük azoknak, akik tehették. (...) Közben a város irányítását választott tanács vette át, dr. Gelu Egri lett a polgármester, dr. Soós István és Andrei Crăciun a két alpolgármester. A városi tanács valóságos kis parlament volt: munkásblokk-tagokkal, zsidó párttal, magyar párttal, a román pártok képviselőivel. Heves viták zajlottak le egy-egy tanácsülésen románul és magyarul. A magyar felszólalók nyelvhasználata ellen a román pártok képviselőinek többsége minden alkalommal tiltakozott és tüntetett. (...)

Romániában a sorvadó iskolai magyar tagozatok jelezték a romanizálás megvalósulásának előrehaladását. Az elemi és a felekezeti iskolákban román vagy állásukat féltő, megfélemlített magyar, de románul is beszélő tanerők tanítottak. A német tagozatokat az erdélyi német kisebbségi vezetők sora, sőt a német konzul is rendszeresen látogatta, ellenőrizte, bátorította. De – tette fel a kérdést a *Nagyvárad* 1932. október 2-i számának vezércikkírója – mit szólna a román hatóság ahhoz, ha a kolozsvári magyar konzul, illetve Gyárfás Elemér vagy Hegedűs Nándor kisebbségi képviselő is ellenőrizné a magyar tagozatokban kialakult állapotokat? A kérdésre nem érkezett válasz. (...)

A nagy múltú váradi magyar lapok közül hol egyik, hol másik került a tönk szélére. Mos éppen a *Nagyváradi Napló*. Októberben ingyen példányt nyomtattak ki, előfizető-toborzásra. „Ingyen sorsolunk ki 5 pár divatos hócsizmát, 5 pár divatos hócipőt, 5 legújabb fazonú pulóvert, 3 valódi gyapjú apacssálat – hirdették. – Minden előfizetési jegy sorsjegy. Két hétig ingyen kapja a lapot előre, emellett havonta két ingyenes apróhirdetés jár, havi egy ingyen színházi előadás, és 10 lejért kölcsönkönyvtári tagság.” A színházjegyről jut eszembe: állandó színtársulat híján, állástalan színészekből ad hoc társulatok tanultak be darabokat, és próbálták pótolni a hiányt. A színházépületet éppen renoválták, de csak kívülről

festették át. A játszás jogát papíron ismét Janovics Jenő kapta meg, de hát úgyis mozi működött benne!

– Olyan vagyok, mint egy futball-labda – mesélte az egyik állástalan színész. – Berúgva állok a kapuban...

(Folytatjuk)

A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR